

ע"ש מקומה, וגרסת הערוך ע' מנלון מלונגאה ופי' רב"ם מל"י $\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\epsilon\gamma\alpha$ גדול. והנה רש"י לא גרס ועוד אכן התוס' גרסו ועוד ויהי' לפי זה שיעור הקל הנ"ל, לדעת ר"ת שהועוד הוא 1.8 ביצה, מ"ה ביצים, וע"ע קב מברני שלפי מה שכתבתי שם, אפשר שכן דעת המקשן ור' יוחנן בירושלמי, שלשיעור חלה בעינן מ"ה ביצים.

קב נהרדעא. עד היכא נהרדעא? עד היכי דסגי קבא דנהרדעא כתובת נד, א. ולא נדע לן

שיעוריהו, עכ"פ נראה שהינן המדות (עיין ריש ע' קב) בנהרדעא, משונות משאר המדות. —

קומי'ת. ובמשרה זו זיר הגדיל וי"א זו קומי'ת הקמנה ת"כ קדושים פ"ח, ולא נדע שיעורה, ואולי

כונתו אל המדה היונית והרומית הנקראת *Cyathus*, $\chi\acute{\alpha}\theta\alpha\varsigma$ שהיתה $1/2$ לוג וע"ע זיר ומשרה. —

קונטרונק, קונטרינק, קונטרס, מסמס ב' קונטרונקין קונטרונקין ב' פרוטות קדושין יב, תוספתא ב"ב

פ"ה (ויש עוד נוסחאות אחרות ברי"ף ודפ"ש). לדעת רב"ם הגוססא הישרה היא קודרנס או קודרנסס ע"ע קרדיונטס.

ולדעת החצ"מ אפשר שצ"ל טרינק טרונק מל"י $\tau\rho\acute{\iota}\nu\kappa$ או מל"ר *teruncius* שלש — אונקיות (נחשת) והוא רביע

איסר (כי כן הו' לפנים האיסר הרומי ליטרא (נחשת) או י"ב אונקיות, ורבעו הוא ג' אונקיות). ולפ"ח ד'

ג"ש כסף לאיסר היה הקונטרונק (רובע האיסר) ג"ש כסף אחד, וכ"כ בש"ג פ' פ"ח המסמס ב' קנטרין שהן

ב' ג"ש, הקנטר (כפה"ג כן היתה הגרסא לפניו) הוא ב' פרוטות שהוא נרעין אחד. —

קוסטין. שתי שכרא חמשא קוסטין, א"ל עשרה קוסטין אישת' אסתר רבה פ"ה (ובויקרא רבה

פ"ב איתא קיסטין) ע"ע קסט. קופה. מפנים (בשבת) אפילו ד' וז' קופות שבת

רפ"ח, ובירוש' שאל ר' זעירא כמה הוא שיעורא של קופה א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתנינן תמן

שקלים פ"ג מ"ב בג' קופות של שלש שלש סאין תרמין את הלשכה, הרי שקופה היא ג' סאין. —

קורטב. ע"ע קרט. קורטב. קורטוב. נזכר הר"פ במו"ג ע' מקואות פ"ג

מ"א כתובות קד, א, מנחת קד, א, חולין כו, א סכות ג, א ועוד, וע"ד שיעורו מצינו ב"ב צ, א אחד משמנה

בשמינית בלוג וזהו קורטוב, וכ"ה בתוספתא ב"ב סופ"ז, ובפי' ר"ה רש"י ותוס' רה"ש יג, א ורנמה"ג

מנחות קג, ב רטו) ובערוך ובאוי"ז הל' מקואות ס"י שלה. והיינו $1/64$ לוג, והר"ם בפי'ה"ש מקואות שם כ' ג"כ

חלק אחד מד' וס' מלוג מכל משקל דרהם וחצי מצרי [דהיינו דינר, ע"ע ועיין לקמן]. על צד הקירוב רטו"א.

אכן במנחות שם כ' שהוא ב' שמינית הרביעית, והוא (אם נימא שכוונתו ברביעית לרביעית הלוג) $1/16$ לוג, וכ"כ

תנן וציוין לחלה פ"ב מ"ו, אבל בסתמא דמתניתין תוס', בדברי

הת"ק, לא נזכר ועוד (רק בכיטא בדברי ר"י) משא"כ הבריותא ועוד, ולדירוי' שמיר יש לגרוס והא תנן, אבל הגר"יב לא העיר ע"ז. —

רמו) בערש הכיב בשם פ"י רה"ג שקורטוב הוא שמינית הלוג, והוא סה"ס. ועיין בנרות המערכה, שבעצמו שם העתיק שמיני שבשמינית הלוג. רמזי) כי לשנת הרב"ם שמשקל הלוג הוא 70 זוז נמצא שמינית שבשמינית $(70/64)$ הוא 1.09 זוז בקירוב. —

זלוג מברני כשני לוגין מדברים [וע"ע שמינית מברנית — שלדעתי היא שמינית הקב, או חצי לוג מברני — שהיתה

שוה אל לוג מדברי א"כ לוג מברני הוא ב' לוגין מדברים — י"ב ביצים], וכי המקשן סובר שה' רבעים

ועוד החייבים בחלה היינו מ"ה ביצים כדעת ר"ת, דהוי 7.5 לוג מדברים, והנה א"א הו' לו להתיר אפילו ד'

רבעים (לוגים) מברנים פרא צבחה, כי בד' לוגין מברנים יש 8 לוגים מדברים שהוא הרבה יותר משיעור חלה

[וכ"ש דא"א הו' להתיר ד' ופלוג (4.5+) שהם 9 לוגים] ולכן שאל ויאמר לו ג' ופלוג, דהיינו ז' רבעים מדברים

[ואף שהי' יכול להתיר פחות מעט מן 3.6? אולי לא רצה לשער בחלקים קטנים] אכן כשהשיבו לו דנתקמנו המדות

(עיין ריש ע' קב) המברניות ברביעי' והי' הלוג של ר' יוחנן שוה אל לוג וחצי מדברי, שפיר שאל שיתיר לו ה'

פרא צבחה דהיינו פחות מעט מן 7.5 לוג מדברי רמזי) והשיבו לו שלא לבוא לירי ספק חיוב חלה, היינו שלא

יעשה ה' שלמות כפירוש המחברים, ולפי פירושי בירוש' הלו, למדנו שמלכד המדה

הציפורית הנזכרת במשנה שהיתה כמו 1.44 מדבריות, הו' בימ' ר' ינאי מדה כמו 2 מדבריות ואח"כ בימ' ר'

יוחנן מדה כמו 1.5 מדבריות. והרווחנו בזה להבין דברי הירוש' שבת פ"ח ה"א וש"ג אשר רבים נתקשו

בדבריו, ע"ע שמינית מברנית ותמונתא, הערה. בספר שבע חכמות ע' ציפורי כ' שביירוש'

ב"ק פ"ח ה"ה איתא דליטרא (? מדה) של ציפורי קמנה מסדת מבריא בערך חומש, וא"כ לא היתה המדה המברנית

רק $5/4$ מדה ציפורי (עיין לעיל), דהיינו $(1.44 + 5/4)$ = 1.9

מדות מדבריות (ולא 2 ולא 1.5), אבל לדעתי מעה המחבר במח"כ בהבנת הירוש' ומפרשיו, דו"ל: ב"ג

דיהב לחבר' שמנה דינרין דובין לי' חמין מטבריא (שהמדה שם מרובה היא) וזבין לי' מציפורי (שהמדה

היא פחותה חלק חמישית, פ"מ) א"ל אלו זכנת לי מטבריא הוון כ"ה מודי כדין דזכנת מציפורי ליתנן אלא כ'

מודיא —, וסבר מחבר השבע חכמות דכונת הירוש' זהפ"מ דכלי המדה הציפורית היתה מחזקת $4/5$ מהמברנית

ולכן כשקנה לו חמין. בציפורי כ"ה מודי, לא הו' במבריא רק $(26 \times 4/5)$ = כ' מודי, ובאמת הכונה

שהחמין היו בזול במבריא מבציפורי ובציפורי נתנו ע' דינר רק 2.5 מודי וע' ח' דינרין (2.5×8) = 20 מודיא,

ובמבריא נתנו ע' דינר $3 \frac{1}{8}$ מודיא וע' ח' דינרין $(3 \frac{1}{8} \times 8)$ = 26 מודיא, אבל המדות היו שוות ול"ז (כומן

ההוא) ולפי מה שמכר בש"ח אין כל מובן להירושלמי. — קב מלונגאה. א"ר קב מלונגאה לפסחא וכן לחלה.

יהא תניא רמזי" חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה, הכי קאמר קבא מלונגאה נמי אהאי

שיעורא קאי, פסחים סח, א, לדעת רש"י נקראת כן רמזי) כי $1.5 \times 6 = 7.5$. — רמזי" הגר"יב הגיה והא

הת"ק, לא נזכר ועוד (רק בכיטא בדברי ר"י) משא"כ הבריותא ועוד, ולדירוי' שמיר יש לגרוס והא תנן, אבל הגר"יב לא העיר ע"ז. —

רמו) בערש הכיב בשם פ"י רה"ג שקורטוב הוא שמינית הלוג, והוא סה"ס. ועיין בנרות המערכה, שבעצמו שם העתיק שמיני שבשמינית הלוג. רמזי) כי לשנת הרב"ם שמשקל הלוג הוא 70 זוז נמצא שמינית שבשמינית $(70/64)$ הוא 1.09 זוז בקירוב. —

מהר"פ וצ"ל דאי ס"ד דגרט, חצי שמינית עדיין אין כל מוכן למה שכתב אח"כ, דאם תפרש דינר מדינה הל"ל חצי שמינית שבשמינית—ואיך יעלה על הרעת שהוא דינר מדינה [שהוא משקל שמינית דינר צורי לדעת הרב בחוה"ש רמח"ם] אם גם דינר צורי הוא רק פחות מן 1/4 קורטוב, אם הקורטוב הוא 1/16 לוג, כמבואר כ"ז לעיל, ואני חושש שנתחלף להרב, לפי שעה, רביעית הלוג—בלוג, והיא או דחשב דקורטוב הוא רק 1/16 רביעית (לגרסת חצי שמינית) או 1/64 רביעית (לגרסת שמינית שבשמינית) למר כדאית ל', ולמר כדאית ל', או—מה שיותר מסתבר, שחשב השיעור של הרמב"ם 16.6 דינר לרביעית הקב (= ללוג) ולא לרביעית הלוג, — עכ"פ המנהיגים דסדילקאב בחפצם לתקן ע"פ לוח"ט של דפוס ראשון, קלקלו עוד יותר (כמו שהעמידו שם עוד איזה דברים שלא על הסדר). —

הערה. בעה"ש לא פרושו מקור השם קורטוב, קורטוב, — ואולי הוא מורכב מן קורט ע"ע ומן טב או טוב, רצ"ל דינר טוב ושלם שלא נישף עדיין, ואינו חסר ממשקלו, וע"ע ברזינא שלדעת החצ"מ נקרא הכלי ההוא ברזינא לפי שהי' מחויק משקל זין, דהיינו זון או דינר ואפשר דהוא הוא, או אפשר שהוא מורכב מן קורט ומן עב (ונבלע העין, כמו במלת ר' זירא בבבלי שהוא ר' זעירא בירוש', ובמלת דיומדין עירובין י"ב שפ"ו ר' ירמיה ב"א שם יח, א דיו עמודין, וכבר דברו ע"ד הבלעת העין, רבינו נסים עירובין סג, א והערוך ע"ס ורש"י בראשית ל—לה, כאשר העיר ע"ז בהגהות הרב רמ"ש לעירובין), ורצ"ל דינר עב וכבר מעט יותר מן סתם דינר, (והי' משקלו מעט יותר מן ו' מעה), ועיין הרצ"פ מעמראאלב ח"א דף 68 שהביא שם בש"א דרכמא עבה (παχσία δραχμή) שהיתה כבדה מסתם דרכמים (דינר) והיתה יתורה על ו' אבולי (מעות), ואם כנים אנתנו בזה יצא לנו ששיעור הרמב"ם ללוג מים משקל ע' זון בקירוב (ולא יותר) הוא הנכון, וכי הגרסא שמינית שבשמינית היא העקרית, כמבואר כל זה מהכתוב לעיל בפנים ובהערות. —

קייסא. טבא בעיתא מנולגלתא משיחא קייסי סילתא ברכות ס"ד, ב, רש"י כ' סודות מחויקות לוג, ולדעת החצ"מ הוא כמו כוז היווני ע"ע, והערוך ערך קס כ' בשם יש מפרשים שהוא תרווד של עץ, וע"ע תרווד.

קימעא. נזכר כמ"פ בתלמוד ופירושו דבר מועט, אך על הא דאיתא כתובות פ"ח מ"ה הוציא הרבה ואכל קימעא שאלו נממרא שם ע"ב וכמה

קימעא

רמח"ם אלא שצע"ק איך נתהוו מעות כזה בפיהמ"ש? ואולי הי' כחוב, שמינית שמינית ברביעית וכוונתו ברביעית אל הלוג (ע"ע קפיה והערה רנ"ז), והיינו 1/64 לוג וסופר טועה שלא הבין כונת הרברים וסבר שבשמינית שמינית רצ"ל שמינית ושמינית, קצר וכתב, ב' שמינית. — רמח"ם ולא אדע מה הי' לו להמסכנות נפתלי מקיאות רמ"ג שכ' שמה שכ' הרמב"ם כאן דינר רצ"ל דרה, ולא דינר משקל רביעית השקל, והרי כפי' המש' כ', דרהב וחצי דהיינו ג"כ דינר, כמבואר כע' דינר, וגם כך הוא התשובון. — רמח"ם ועי' ב"י יור"ד ר"א שהביא דברי הרב בקצרה, וע"ש מה שהעיר עליו, ועד"ח נדה ס"ז אות מ"ו ומה שתמה הר"ה על הרמב"ם וכתרי בע' לוג ולירא, רמח"ם אמרתי, לדעת הרב בחוה"ש" כי אנכי הכאתי כבר בכמה ערכין שלדעת הרמב"ם אין ג"מ במשקל בין דינר צורי לדינר מדינה. —

יכ"כ הרב שם, שהוא רביעית רביעית הלוג—ודעת התוי"ט שטעות נפל בספרים, והרב לא הרגיש בזה, וכצ"ל בפיהמ"ש: וחצי שמינית ברביעית [ועיין כפ"פ דף סו שגם הוא כ' הלשון חצי שמינית הרביעית, ולא אדע אם כן היתה הגרסא לפניו או שגם הוא הניח כן מדד"ג, וכ"ה הלשון בשה"ג פס"מ רמח"ם] דהיינו 1/64 לוג, ואם כי דבריו מסתברין להשוות דברי הרמב"ם כאן לפירושו למקואות, אבל מצינו כדבריו במנחות גם בדברי הרשב"ם ב"ב שם שכ' חצי שמינית גרסין וזהו קורטוב וע"ש בדבריו ששמינית היינו שמינית הלוג, ונמצא חצי שמינית (קורטוב) = 1/16 לוג, ועש"ת חוה"ש שהעיר ע"ז [ובלוה"ט חזר בו ופי' דברי הרשב"ם באופן שגם הוא יסבור שהקורטוב הוא 1/64 לוג, ועיין בהגהות הרש"ש שכונן לכ"ז מדד"ג, אבל כד"ס הביא שהגרסא נכ"י: וחצי שמינית וזהו קורטוב, ועיין סמ"ג לאוין קנב שאבי אמור"ח רצה להכריח גרסת שמינית שבשמינית, והוא דחה ראיתו—ככ"ז הסכים לדעתו]. ולדעתי גם רש"י סבר כן כשעה שפי' מס' סוטה, עי' הערה רי"ב. — אכן בספר היר תפס הר"ם פירושו למקואות, כי במקום קורטוב הנזכר בתלמוד כותב מקואות סופ"ה ופי' משקל דינר והיינו לחשבון 1/64 לוג עיין לעיל והערה רמ"ו, רמח"ם משא"כ לחשבון 1/16 לוג שיעלה הקורטוב (10/16) ליותר מד' דיגרון. [ולא נעלם ממנו שהתי"ס רה"ש שם ד"ה חסר קורטוב כתבו שקורטוב לאו דוקא, ככ"ז לא הי' לו להרמב"ם לתפוס שיעור הקטן ממנו הרבה], ומצאתי בהשב"ץ ח"א עי"ז וח"ג על"ד שגם הוא פי' דברי הרמב"ם כן רמ"ו ולא אדע מה זה שהמהגרס הגדול הרה"ג בחוה"ש, אחרי שהביא דברי הרב במנחות שקורטוב היא 1/16 לוג וכי כן דעת הרשב"ם, כתב (בדפוס ראשון) בזה"ל: ונ"ל דהכי גרים גם הרמב"ם, וראי' ממה שכ' בפ"ג ובפ"ז דמקיאות במקום קורטוב, משקל דינר, ולענ"ד רצ"ל דינר צורי ולפי"ח הרמב"ם במדת הלח הוא חלק י"ז מרביעית פחות מעט (ע"ש בלוה"ט) דאי ס"ד דגרט שמנה שבשמינית אין לו שחר כלל, דאם תפרש דינר מדינה ה"ל (הדינר) חצי שמינית שבשמינית (1/128) והא ליכא למד"א עב"ל, דלפי הטבואר לעיל הדבר סמש אפכא, וראיתו בזה חוה"ש דפוס סדילקאב שהעמידו האי ונ"ל אחרי שם שמצא בתוספתא שצ"ל ששמינית שבשמינית (עיין לוח"ט מרפוס ראשון), נראה שהיינו המנהיגים שדעת הרב בחוה"ש שמדברי הרמב"ם מוכח כגרסת התוספתא, אבל לשון הרב א"א לפרש כן דהרי כותב, דאי ס"ד דגרט שמנה שבשמינית משמע שלדעתו אין הרמב"ם גורס כן, ואפילו נימא שגם זה

הרים, כמו שהגדיל או המפח?—אולי משום דרים הוא משיחא טבעית מדת מרוץ הסוס בזמן ידוע שאינו תלוי במקום וזמן, משא"כ שאר המשיחות שהן הסכמיות].

קנטניר קנטר. כבר דקרא (כבר של קדש) יתגם הירוש' שמות כה-למ, לו-כד: קנטניר. ור"י—

דהי"א כ"י: קנטר. ובמד"ר ויק"ר פ' כ"ז במקום עשרת אלפים כבר כסף דקרא, איתא עשרת אלפין קנטריא דכספא. ובבכורות ג, א איתא קינטרין, ועיין ב"מ פז, א ועוד בכ"מ. ולפי האמור ע' כבר יהי' הקנטניר או הקנטר ק"כ מנה של חול שהן ג' אלפים שקלים של קדש בני כ' מעה (היינו קודם שהוסיפו על המטבע שתות)—'וכ' רב"מ קנטרין בל"ד Centenarius שם כללי לכל דבר שמנינו מאה, רצ"ל (כאן) מאה מנה. ועי' בכורות ס, א דאמרו שם מנאן זונות זונות קינטרין קינטרין וכ' רש"י למאות שמנה כל מאה ומאה ביחד. ולכאורה תמיה איך א"כ תרגמו כבר דקרא ע"י קנטר? הא כבר דקרא הוא ק"כ מנה?—אבל באמת לא קשה דהק"כ מנה הן מנות הראשונות בנות כ"ה שקלים קודם שהוסיפו עליהן שתות דהיינו בני כ' מעה, דהוה כל מנה 5/6 מנה תלמודית בת כ"ה סלעים אחרי שהוסיפו על המטבע שתות דהיינו בני כ"ד מעה, והוי ק"כ מנה הראשונות (120 = 3/5 * 100) מנה תלמודית ושפיר קראו להכבר קנטר רצ"ל מאה מנה תלמודית, עיין בחי' אנדות להמהרש"א בכורות שם.

ולדעת רש"י יש קנטר שהוא רק מאה סלעים (= ד' מנה) כי על הא שאמרו בכורות ג, א סלע ... דכתובין קנטרין כ" מאה סלעים. אכן בכ"מ פז, א כ' גם הוא קנטר משקל גדול... מאה מנה.

קסוסטבן. מתרין קסיסטבן או משלש קסיסטבן ירוש' ב"מ פ"ה הל' י', לדעת רימ"ז הוא הריבוי

מן היחיד קסיסטא, קסתא, ע"ע קסטא.

קסטא קסטאין קסימא קסתא. מל"י ξστῆς (ובל"ס כסטא) תרי עשר קיסטאין ... חד

עשר קיסטאין אסתר רבה פ"ה וביוק"ד פ"ב איתא קסטאין, קסט דחמר כר"ד פמ"ט וש"נ. המפרשים כתבו שהוא שם מדה, ולא פרשו שיעורו—. והנה הת"י תרגם שמן זית הין, שמות ל-כד, ומשח זיתא מלא קסטא, וכן תרגם הין צדק ויקרא ים לו קסטאין דקשומ, והוא דהקסט וההין שיעורם שיה, אכן מהתלמוד בבלי והירוש' נראה שהקסט הוא לוג, דבמקום האמור בבבלי תענית ל, א אם ה' רגיל לשתות לוג יין איתא בירוש' שם פ"ד ה"ו אין היה יליף שתי קסיט דחמר ומפורש הדבר ע"ד יותר בבבלי פסחים קט, א קסתא ... דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא דמקדשא ונראה מכל אלה שקסט וקסתא ולוג חד הוא, וכן כותב יוסיפין במקום (רבוע) הקב, מל"ב ו-כה, קסתא, ע"ע לוג.

והחצ"ט דאם יודיש מאאסיסט' דף 9 כ' שבאמת שם קסט בל"י מציין לוג והין והראה לכפרו של באקה דף 203 ודף 244, אבל אנכי לא מצאתי שם מ"ז

קימעא והשיבו ואפילו גרונרת אחת [והוא שאכלה דרך כבוד] משמע דלכה"פ גרונרת בעינן התם [וע"ש פ, א דבלא דרך כבוד חד אמר באיסר, וחד אמר כדניר, אבל אפשר דלא קאי זה על קימעא דמתניתן, וכי מתניתן רק באוכל דרך כבוד מיירי] ועי' שו"ע אה"ע סי' פ"ח סע"ז. —

קינטר. ע"ע קנטניר. —

קיסטא. ע"ע קסט. —

קלבוֹן. מל"י κόλλυβον מטבע קמנה, שכר חלוף מטבע (אניא) ואלו חיובין בקלבוֹן השוקל ... על ידו

ועל יד חבירו חיוב בקלבוֹן אחד רמ"א שני קלבוֹנות שקלים פ"א מ"ז, וכמה הוא קלבוֹן מעה כסף דר"מ וח"א חצי מעה שם מ"ז, וכ"ה בתוספתא פ"א השקלים כמה הוא קלבוֹן אחד מכ"ד כסף לסלע [= מעה] וח"א חצי מעה, והיבא זה בסמ"ג הל' שקלים, ועיין ביצה למ, ב חולין כה, ב בכורות נו, ב. ולפי המבואר שמעה היא מ"ז גש' ע"ע יהי' הקלבוֹן לר"מ מ"ז גש"כ ולחכמים—ח' גש"כ, ובביאורי הר"ם לפסיקתא זוטרותא פ' בחוקותי כ' בזה"ל: שהוא חצי מעה היינו פוגדיון אחד ומשקלה ששה שעורים כסף.—והוא טעות (הדפוס?) דמוכח. ואלו יצ"ל ששה [עשר] ומלת ומשקלה קאי על המעה השלמה. —

קמין. (מ ל א הקמין) נזכר הר"פ במקרא במו"ג. ובמשנה י' פ"ד דפאה משמע שמלא הקמין ומלא היר חד הוא, והוא כל מה שאפשר להכניס תוך היר, ובמנחות יא, א איתא שקמין של תורה הוא מה שתופס כשחופה שלש אצבעותיו על פס ידו. עוד אמרו שם כו, א דלריב"ל אין קמין פחות משני זיתים, וכ"ה בירוש' יומא ריש פ"ב משמו, וכ"פ הרמב"ם מעשה הקרבנות פי"ג הל' י"ד.

קנה, קנה המדה. האמור ביחזקאל מ-ה קנה המדה שש אמות באמה וטפח, הוא לפי דעת התרגום והתלמוד שש אמות בנות ששה טפחים, ע"ע אמה דהיינו ל' טפחים. ורש"י בראשית יד-יו כ' שהרים הוא לו קנים (ומסתבר שכן מוצא באיזה מדרש) ואחרי שהרים הוא רס"ז אמה ע"ע, שהן (6 * 266) 1596 טפחים יהי' הקנה של רש"י (1596/3) = 53 1/3 טפח [ויש שסברי דהקנה של רש"י הוא הקנה של יחזקאל הנז', ולכן תמהו עליו מדברי עצמו ביומא אשר אוכר להלן ולדעתי כינתי כמו שכתבתן]. וראה"ק יסד ביוצרות לפרשה שקלים ושיעור הקנה שש אמות וורת (ובורת זה לא הרגיש המהרש"א ביומא סו, א) ואחרי שהורת לדעתו הוא שליש אמה ע"ע יהי' הקנה שלו 6 1/3 אמה או (6 1/3 * 6) = 38 טפחים לכאורה קנה שליש, וכן הבין רש"י יומא שם, ולכן תמה עליו שאין חשבונו עולה יפה למדת הרים והמיל ע"ש, ול"ג להשוות חשבון ראה"ק לחשבוננו של רש"י ע"פ מה שכתבתה כ"פ דמשיחותיו של ראה"ק הן 7/6 משיחות מדבריות וא"כ ל"ח טפחים שלו הם (7/5 * 38) = 53 1/5 טפח מדברי מכוון לקנה של רש"י [והא דלא הגדיל ראה"ק גם את

רק שהין המצרי *ἔπιον* מציינ את הקסט (= לוג אחד), אבל לא את ההפך שהקסט יציין את ההין (= י"ב לוג). —אכן כבר הנאתי בערך הין בשם ריא"ג שכן יתורגם בערבי: קסט. וכן מצאתי בכפ"פ פמ"ו דף 66 שיש מדה הנקראת בלי ערב קסט בפתח הקוף ומשקלו אלף וג' מאות וחמשים דרהם ע"ל, והמדה הלזו קרובה למדת ההין (מים) לדעת הרמב"ם רמ"ט ונראה דגם הת"י כוון להקסט ההוא (ואולי צריכין לקרות בת"י ג"כ קסטא קסטין בפתח הקוף), ומעתה יש לנו לחלק בכ"מ בין קיסט שהכונה לקיסט היווני שהוא לוג, ובין קסט שהכונה להקסט הערבי שהוא הין (ועיין כפ"פ שם שכפה"ג גם הוא מחלק כן).

קפיזא. נזכרת איזה פעמים בתלמוד ולא נתבאר שיעורה, ומהא דאמר ר"י פסחים מה, כ הני נשי דירן נהגו למיפא קפיזא קפיזא וא"ל אבוי דקא מפקי לה מחלה (שארן בהעמסה שיעור החייבת בחלה) ידענו שהקפיזא פחותה מעשרון, רצ"ל פחותה ממ"ג ביצה וחומש ביצה, ע"ע וכ"ה בערוך, אלא ששם איתא שהוא פחות ממ"ג ביצים—ואולי נשכח ברפום החומש ביצה, או שלא דק, כמו שמצינו לרבים המזכירים רק מ"ג ביצים במקום מ"ג וחומש—ובפ"ו הר"ח איתא שהוא (הקפיזא) מקב מלוגנאה ע"כ, ואם כן הוא שיעור החיוב בחלה ע"ע, וזה לא נתן להאמר ואם כי מצינו גם בהלכות גדולות הל' חלה קפיזא דהוה בוי שיעור חלה, אבל הוא לא קאי על הקפיזא התלמודית, אלא על קפיזא של זמנו ומקום ידוע (יט) משא"כ הר"ח דקפיזא דר"י ואב"י (קמפרש). גם הלשון שהוא מקב... הוא מנומנם והכי הל"ל שהוא קב... ואין ספק שט"ס היא וצ"ל: שהוא [חסר] מקב... והמניהים ברפום ווילנא וכן הסר"ל בפאריש לא נתעוררו ע"ז. —

קפל. ע"ע ספל.

קרדיונטם. ב' קרדיונטם מסומס, ב' פרוטות קרדיונטם ירוש' ריש קדושין, ואחרי שהאיסר ח' פרוטות ע"ע הוה הקרדיונטם שהוא ב' פרוטות 1/4 איסר

רמ"ט כי לרעת הרמב"ם משקל רביעיות מים מצרי הוא כ"ז דרהם. ואחרי שבהין הוה (12×4) מ"ח רביעיות נמצא שמשקל ההין מים הוה (27.48) 1296 דרהם, והתפרש הקטן אשר ביניהם אולי הוא משום שינוי מים במים. — (ר"ט) ז"ל בעה"ג ושיעור עיסה דמחייב לאפוזשי ממנה חלה, קפיזא ברפירי דהאוי מקוק וד' כולי בדבערה, דהאוי ארבעין ותלת ביעי וחמשה דבעיתא, ע"כ, ופירוש הרברים דקפיזא ממקום ששמו פירי, האוי (=הוי) שוה אל מקוק וד' כולי מעיר בצרה, דהאוי (=הוי) שוה אל מ"ג ביצים וחומש ביצה. ובעל שפת אמת קרא קפיזא ברפירי דהאוי, וכ' שכונתו אל קפיזא ממקום הנקרא 'האוי' או 'הוי' ע"ש, ובמכתב"ל לא דקדק בקריאתו, דהוא שדי, דהאוי' אדלעול (בדפירי דהאוי) ובאמת אלמטה קאי (דהאוי מקוק...), (רנא) ז"ל הה"ג והיכא דלש כ' קפיוי בחד אגנא לא מפריש אלא חדא חלה, ואתו רבנן תקינו עין יפה א' מכ"ד ולמוכר בשוק א' סמ"ח, והגמ"ס פסקות מן הגאונים א"י... אבל בחלת חז"ל... דהיכא דלש כ"מ גרוויי ובהלכות ראו הל' חלה איתא כמה סאין, וע"ע גרוי' בחדא עיסה, לא מפריש אלא חדא חלה, עכ"ל, ופי' בש"א דבריו, שסובר דמדאורייתא בעינן א' מס' לחלה, וכי כ' קפיוי הם ס' לוג (ג' לוגין לכל קפיזא) וחדא חלה היינו לוג, ע"ש"ל, אבל פירוש דחוק, דאיך יוכיר סתם קפיזא ויכוון לבעלת ג' לוגין, אחרי שהקפיזא שזכר לפני זה היא בת 7,2 לוג, גם אוך א"ל, שבחדא חלה יכוון ללוג, ולזו לא נזכר בכל דבריו, גם לישנא, דחדא חלה' בסויא קשה לפירושנו, כאשר נדחק בעצמו שם כזה, ע"כ מסתבר שהקפיזא דסיפא כמו הקפיזא דרישא היא מדה החייבת בחלה, ותפס, כ' קפיוי' למשל בעלמא (ואנכי סבור הייתי שצ"ל במקום כ' קפיוי: כמה קפיוי כמו בסויא: כמה גרוויי. ועיין בהלכות פסקות מן הגאונים ס"א א' שגם התם איתא: היכא דלש כ"מ גרוויי — אכן גם בהלכות ראו, שם איתא עשרים כביוב, וקשה עלי לשבש כל הספרים). וכונתו שמדינא אפילו העסה גדולה הרבה ויש בה כמה שיעורי חלה, די להפריש חלה אחת (יהי' שיעור החלה כמה שיהי', אם כל שהוא וכמו דאיתא בהפרס הגדול ס"י קלא: ופי' חלה עוגה, וחלה תריסו תרומה קאמר הכי חלה עוגה אחת מן העוגות תריסו לשם תרומה, ע"ש ועיין הערה ריד, או א' מכ"ד בעשרון (1,8) ביצה לעין יפה (לבעה"ב), וא' מ"ח (= 0,9 ביצה) למוכר בשוק ועי' גודרבי"ח יודע סי' ראו. אכן מדרבנן צריכין להפריש מכל העיסה א' מכ"ד לבעה"ב (היינו מכ' קפיוי 20×1,8 — 36 ביצים) ואחד מ"ח למוכר בשוק (היינו 20×0,9 18 ביצים) ע"ש פנים כי אין מה המקום הארוך בזה. — ועיין בהלכות פסקות מן הגאונים שם שכי' ג"כ אפילו לש בכלי אחד כ"מ איתא כי חייב להפריש חלה אלא אחת, והתם מבואר דהכונה אל 1,8 ביצה לבעה"ב ואל 0,9 ביצה למוכר לשוק. — (רנא) וע' צק"מ על המדות כי גם להפרסים היתה קפיוה בת חצי קב (= כ' לוג) ואולי באמת הי' תוכה מחוקק רק כ' לוגין, אך משום גודשא תלתא, נחשבה לג' לוגין, וכוה הוה אפשר ליישב דברי רש"י הג"ל, דבמקדש שלא גרשו את המדות לא היתה הקפיזא רק חצי קב. —

איך שייך לומר שחמרה ? ועכ"ה שלהקרט דהתם יש שיעור קצוב, אלא שלא נדע שיעורו, ואולי הוא הקרט היוני שזכרנו לעיל. אבל לאמר שהוא משקל דינר, כמו שמשמע מדברי הח"ק, גם משם אין רא' [והתימא על הח"ק ששבק את הגמרא, דעכ"פ יש ממנה קצת רא', והביא את התוספתא אשר מסנה אין כל רא', ככתוב], ונ"ל דגם הא דאיתא עירובין יז, ב חולין קה, א כקורטא (במקום הראשון) וכי קורטא (במקום השני) בכורא ג"כ הכונה לאיזה שיעור קצוב, כי על שיעור בלתי קצוב לא שייך לאמר כי קורטא או כקורטא עם כי וכו' הדמיון. אכן בר"ח בעירובין שם איתא באמת קורטא בכורא בלא סימן הדמיון. —

קשיטתא. נזכרת רק ג"פ בתנ"ך בראשית לג-יט יהושע כד-לב איוב מב-א, ולדעת ר"ע, לכה"פ היא דבראשית ויהושע ינג היא מעה, ע"ע, ואונקלוס יב"ע ותרנוס איוב תרגמו חורפא חורפין, דהיינו כבש כבשים, וכן תרגם הסורי נקיין שהוא ג"כ כבשים. וכו"ה בכ"ד פע"ט לפי גרסת הערוך, רמז עלי' המת"כ שרצ"ל אפיק הדא אמרתא (כבש) למרעי', ואמר אפיק הדא קשיטתא למרעי' (נגי') [ואולי היתה כן הגרס' גם לפני בעל שבל טיב, וזה שב' פ' וישלח: שכן בחיגרא דערבאי קורין לכבשה קשיטתא—ואולי צ"ל תגראי דערבא—ועיין בהערות ותיקונים שם]. יכ"ה בפ"י ראב"ע לאיוב וכן תרגמו (בבראשית שם) השבעים ἀμνός והוואלגאטא והקורקוננצ'יא agnus הרי שלדעת כולם פירושה כבש, ויהי' פירושא דקרא או כבש ממש כי נימים הקדמונים קודם מציאת המטבעות הי' רוב משא ומתנם בחליפי מקנה שהי' עקר רכושם, או מטבע שהי' חקוק עלי' צורת כבש, כמו שהביא הר"י פלעש בככה"ע לשנת תקצ"א בשם בוקסמארדאר ואמיו"ער, ונקראת כן על שם הצורה (יג) ועיין נתינה לגר. כן על מטבעות קיפרים הי' צורת צאן, ולדעת הרמ"ש ב'ח' הרש"ש למדרש שם נקראת המעה קשיטתא לפי שהי' שיי' או כערך הכבש, כמו שאמרו בכורות יא, א פטרוזא בת דנקא וזבחים מח, א המאת בת דנקא (היינו שיה מעה. ע"ע), וכו"ו כפה"ג נעלם מעיני המו"ל ספר ברכת אברהם על משלו, בשעה שב' ההערות לראש דבר בסוף הספר, ע"ש. — ויש במדרש עוד פירושים אחרים למלה זו, אך אין ענינם לכאן. —

קשיתא. ובל"ד קשיתא, מלים ופירוש גרעין, הד"א תרי קבי דתמרי חד קבא דקשייתא וסריח,

וימא

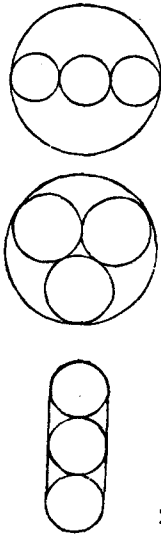
רנב) על הא דאיתא במאה שם כ"ז היו לו מאתים וזו חסר דינר כ' התו"ט לפי שדינר שיעור חשוב, ובתו"ח הקשה עליו מהירוש' הלז, לאמר נחסרוני' חד קרט עש"ל, והוא דסבר שקרט הוא איזה דבר מועט, אבל לפי המבואר כאן אין מקום לקשיותו, ואם כי יש קרט בדברי חז"ל שפירושו דבר מועט (עיין לקמן בפנים) וגם הכפוז"ב ב"ד ריש דף 93) כ' קרט (של הירוש' הנ"ל) פרשנו ב"י יז, ושם מבואר שהוא ד' ג"ש, בכ"ז אין להקשות על התו"ט אם אינו מפרש כן. ובאמת לא ארע מנ"ל להכפוז"ב לפרש שהוא רק דג"ש, ויותר מסתבר שהוא הדינר המתניתין, ודאפילו נימא שהוא דינר מדינה יהי' עכ"פ (96/8) = י"ב ג"ש) ומה גם שהקורט שלו לא הי' מטבע אלא משקל, וברוש' משמע קצת שהוא מטבע, ועיין לקמן בפנים שגם הח"ל פ"י כרה"ע שהוא גרעין הרוב (הג"ש), אכן כ' שכן נקרא בליים גם חצי וזו (ולא ביאר איזה וזו) ולפ"ז לא תקשה קשיתא האחרונה עור. — רנב) עיין בדברי הרב רמ"ש בהגהות הרש"ש לכ"ד פע"ט. — רנב) וזה נערם מחת' מהר"י פלעש הנזכר להלן בפנים. — רנד) עיין בסוה"ע ע' וזו שלדעתנו גם היא שם וזו היא ע"ש צורת ספ"ב שהי' חקוק עליו, וע"ע פולסא שגם המטבע פלס נקראת לדעתו ע"ש הצורה וע"ע אוסירא. —

איסר ע"כ מסתבר גרסת רב"ט קדריונטס מלוי"ר, *xoδράνης* quadrans רביעית, והיינו רביעית האיסר, וע"ע קונטרס נוסחאות שונות בזה. —

קרט. ובל"ד קרטין. קרט בקרט שריא לקן בלקן אסור ירוש' ב"מ פ"ד ה"א, חד ... היו לו מאתים וזו חסר דינר ... ומלוי'ן לו ... נחסרוני' חד קרט ירוש' פאה פ"ח הל"ז רנב) מל"ר quartus רביע ופירושו רבע סלע דהיינו דינר, וכן איתא ירוש' שקלים פ"ג ה"ג דינרין קרטין, פירושו שהדינרין שזכרו במשנה שם היינו קרטים רבעי סלע [ובערוך ע' סלע הגרסא קרטים עם ויו אחרי הקוף, והיא נוסחא ישרה ויותר קרובה להמלה הרומית הנ"ל, ובס' והזהיר פ' תשא איתא קורטין וכ' הח"ק בע' טבע בהערה שבינתו להמלה הרומית quatuor שפירושה ארבעה עכ"ל, ולא פירש מה הכונה א"כ למלה זו, ואולי הכונה לארבעה רבעין (ע"ע ריבוע מה שהבאתי בשם התוס' והש"מ"ק) דהיינו ג"כ דינר. ובמגדל ע"ז שקלים פ"א איתא קנטירין, ואולי ט"ס היא וצ"ל קיטירין, כמו בספר והזהיר. ודעת הח"צ, על המטבעות, שלגרסת המגדל ע"ז, היא המלה quantarius וצ"ל דרכמא גדולה וכבדה בת 1/3 גראן לאפוקי הדרכמא בת 64.22 גראן]. והח"ל כ' על דינרין קרטין (דשקלים הנ"ל) רבעי (quarta) סלע ועל נחסרוני' חד קרט (דפאה הנ"ל) כ' שהוא מל"י (xεράτιον) דהיינו גרעין של חרוב [שמשקלו ד' ג"ש עיין כפ"פ דף סג] ולא ארע טעמי' לחלק ביניהם, ועיין הערה רנב.

והח"ק בע' קורטין חסר לוח הערך גם הא דאיתא בתוספתא מנחית סופ"א מיעט לבונתה אפילו שני קרטין כשרה [דרי', רש"א הקימץ והלבונה שחוסר אפילו כ"ש פסול]. והנה מהתוספתא אין כל רא' שהוא משקל קצוב (דינר, עש"ל) דאפשר שפ"י חתיכה קמנה איזה שתהי' כמו: קורט של חלתית ע"ז לה, א קורט של לבונה מנהדרין מנ, א קורט דם ע"ז לב, א שפירש הערוך את כל אלה דהיינו חתיכות קמנות, ולי נראה להכריח שהקרטין דתוספתא הנ"ל משקלים קצובים הם ממנחות יא, א דאיתא התם ת"ר חסרה ועמדה על קורט אחד פסולה על שני קרטין כשירה דר"י רש"א על קורט אחד כשירה פחות מכאן פסולה. והקשו ע"ז מתיספתא הנ"ל דתניא רש"א קימץ ולבונה שחסר כ"ש פסול, ותרצו תני קורט לבונה שחסר כ"ש פסול. ואם הי' פירוש של קרט כאן כמו בכ"מ חתיכה תהי' איזה שתהי',

יומא עמ, ב הדיא קשיתא דאשתכח במרה הליון ממ, א, ואיתא שם ג, א נקדרה כסלע ... כשרה יתר מכסלע טריפה וכמה יתר מכסלע אר"י דעילין תלת קשיותא (גרעיני תמרים, רש"י) בציפה (עם אוכל הנשאר סביבותיהן, רש"י) בדוחקא, בלא ציפה ברווחא וכ' בדה"ר נמצא אתה אומר ששיעור גרעין של תמרה הוא בערך תשיעית מפה (והיינו פחות מן 0.12) והתבונן עכ"ל, וחשבנו פשוט שחושב כדעת הפוסקים שרוחב הכלע הוא שליש מפה, ויצא לו רוחב הקשיתא, בחשבו שכונת התלמוד שיעמדו בהקדירה זו אחר זו בשורה כזה תשיעית מפה, ואין מה להתבונן בזה, אבל מלכד שגם לפי הכנתו הוא מעט יותר מן 1/9 מפה (אחרי ששיעור עליית ג' קשיותא הוא יותר מסלע, או משליש מפה), לא אדע מנ"ל שכונת התלמוד דעיליו כדקיימי בשורה, דלמא כונתו דעיליו כדקיימי כחצובה כזה ויהי' קוטר הקשיתא (עבי') = 0.15 מפה בקירוב (נה) ואפילו נימא דכונת התלמוד דעיליו כדקיימי בשורה אפשר דהיינו כשתמתח כזה ויהי' עדיין (אפילו לפ"ח יותר מדוקדק) = 0.14 מפה (נה) - על כן נראה לי שאין לסמוך על שיעורו להקל - עיין שו"ע יוד"ע סי' מא סע"ו ו' ובביאורי הגר"א שם.

קשר גודל. אמר ר' יעקב אר"י וצריך שירחק מנחות מב, א וכ' רש"י: שיעור הציפורן עם הבשר עד הקשר, רצ"ל שמודדו באורך הגודל מראשו עד הקשר (הראשון), ובפרסם סי' לו כ' דהיינו אורך האצבע מן הציפורן עד הפרק ושיעורו כשתא אצבעות וכ"כ הש"ך יוד"ע סי' מ"ז ס"ק י"ג בשם הראב"ן שמראש הגודל עד הקשר הראשון ב' אצבעות, וכ"כ בעה"ט הל' ציצית ח"ב: פרק העליון של גודל [וכ' עוד: בתשובת הגאון קשר הסמוך לציפורן. ולא אדע אם כינת הגאון עד קשר הסמוך לציפורן, והיינו כדעת כל הגאונים הנ"ל או שכונתו לרוחב הקשר, עיין לקמן]. ודעת ר"י הראשון הובא בש"ג שהוא [עד] קשר השני והוא ג' גודליו וכ"כ רגמ"ג מלא קשר גודל היינו קשר השני של גודל (נה) דהיינו כאורך אצבע גודל, אכן דעת התוס' שמודדו ברוחב הגודל אלא שנסתפקו באיזה מקום מרחבו והמרדכי כ' בשם ר"ם שצריך לשער במקום רוחב הגודל ולא מראשו שהוא קצר. ועדיין הדברים סתומים (ועיין בב"א בחלק התשובות סי' ט"ז מה שהאריך בזה), ולעיל הבאתי

ובדה"ר כ' דנראה שמלא קשר גודל הוא רק ב' אצבעות שהרי אמרו במנחות שיעור גליון ס"ח בדל"ד, כמלא ריוח רוחב ב' אצבעות. ובירוש' אמרו, כמלא גודל' שע"כ כונתו לקשר גודל, והוא ב' אצבעות כדי שישתוו השיעורים ולא יחלקו הכבלי והירוש', וכ' עוד דלהשמה"ג (שכ' דקשר גודל הוא ג' גודליו) לא קשה דאפשר שמחלק בין כמלא גודל של הירוש' למלא קשר גודל של הכבלי. דקשר גודל קאי אפרק אמצעי דהוה ג' אצבעות, אכן על הריב"ח מסובר שהוא יותר מב' ופחות מג' קשה להשוות הכבלי והירוש', דאם מפרש מלא גודל של הירוש' ברחבו, הוה אצבע, ובקשרו שנים וחצי, וזה דלא בתלמודן, עש"ל. אבל מלכד מה שהוכחתי ערך גודל, שמלא גודל, הירוש' הוא ברחבו, והוא רוחב גודל של הכבלי והמ"ס ולא ב' אצבעות ע"ש, הנה גם לשיטתו לא אדע מה קשה לו על הריב"ח, הא אפשר שמחלק בין גודל, ומלא גודל (כדעתו) וקשר גודל (כשה"ג) ומסובר שמלא גודל הירוש' הוא עד פרק ראשון, שהוא ב' אצבעות וקשר גודל דמנחות הוא עד פרק האמצעי (או פרק השני—כי הכל חד) שהוא יותר מב' ופחות מג', ואין שום קושי' עליו עוד.—אכן המב"ט ח"א סי' קמ"ג דחה

נה) כי אם נסמן את קוטר העיגול הגדול עם ק, וקוטרי העיגולים הקטנים עם ק', יהי' קי' = ק (3 V 2) : 3 או כי קי' = 0.464 (בקירוב), ואחרי שבנדון שלפנינו ק = 1/8 מסת, יהי' קי' = (0.464 x 1/8) = 0.15 מפה בקירוב (ועוד מעט יותר). — רנה"י כי אם נסמן את קוטרי העיגולים הקטנים עם ק יהי' מוכב כל התמונה (בהחשב המוכב 32/7) = 4 ק 22/7 ק או = 60/7 ק, וזה שזה אל הקדירה שהוא מסת, נמצא ק (1/50 מפה) = 0.14 מסת. — רנה"י, ולי כסתרי דעה זו דכן מסורש גזיר, ג, ב דקשרי האצבעות הם עקרי האצבעות (עיין הערה רס"ט), שהוא בגודל קשר שני. —

יהודא , והוא מכוון לשיעור הירוש' לציר או לדג , ע"ע לוג הנ"ל - [וע' חוה"ש שגם הוא כ' שכונה הריח לסלעי גליל , אך לדעתו סלע גליל הוא סלע מדינה $\frac{1}{8}$ סלע צורי - ולפי חשבוננו יהי משקל הרביעית דם $(\frac{25}{8}) = 3\frac{1}{8}$ סלע צורי או 12.6 זוז, ושיעור קמץ כזה לא שמענו, האמנם אפשר הי' להביא סמוכים לשיעורו, והוא : משקל הזוז הוא לדעת הגאונים צ"ו ג"ש , ואצבע מעוקב לדעת הרמב"ם הוא צ"ח ג"ש (עיין הערה מא) ואחרי שהרביעית היא 10.8 אצ"מ , יהי $(98 \times 10.8) = 1058.4$ ג"ש , נחלקם על זוזים ויהיו $(\frac{1058.4}{98}) = 11.025$ זוז והוא קרוב לשיעור של הרב בחוה"ש ובפרט אי נימא שהדם כבד מן המים (ועיין הו"ן עשר פי"ו ט"ז דפאה , מה שהמה מחשבון הלז ע"ת הירוש') אבל מלבד שבחוה"ש לא העיר ע"ו, הנה אין החשבון הלז נכון . דאינה דומה גרעין שעורה משחית דהיינו ג"ש מדומה שעביו שוה בכל ארכו והוא כמו מעגילה כמובן מאופן המדידה , לג"ש טבעית (שלה כווננו במשקל) שעבה באמצע והולכת וצרה לקצותיה כמו קגום עיין הערה הנ"ל. גם אין משקל המים והשעורים שוה וכבר בחן הרב בהו"ע ומצא שערכם זל"ז כערך 22 אל 16 כי בכלי שסדר 160 ג"ש נכנס מים משקל 220 ג"ש, ולפ"ח הלז יהי הרביעית מים $(\frac{22}{16} \times 11.025) = 15.16$ זוז (בקירוב) , והוא הרבה יותר משיעור הרב בחוה"ש , ואין ספק שהרמב"ם דקדק יותר ויצא לו חשבוננו האמור 17.6 זוז לרביעית . ולפ"ח הרמב"ם ערכם זל"ז כערך 220 אל 139 בקירוב צא וחשוב . אבל מצאתי ברביד הזהב פ' השא כתב בזה"ל : כתב בעיר מקלט בשם ר"ח שקלתי רביעית דם והוא משקל כ"ה סלעים , ואמר הכתוב שיתנו מחצית השקל שהוא תרומה כדמ הנפש שהבינוני אחד מחמשים עכ"ל רבה"ז. ואם כ"ז לשון הרי"ח ודאי שאין כונתו לא לסלע גלילי ולא לסלע צורי אלא לשקל של תורה בן כ"י מעה , דאי לאו הכי לא יהי מחצית השקל שצותה עליו התורה (= מ" מעה) א' מחמשים מן כ"ה סלעים משקל הדם. - ואולי המעם של מחצית השקל אינו להרי"ח אלא להעיר מקלט אשר בנה על יסוד דברי הרי"ח , ואין בידי הע"מ לעיין בו . -

ובמלאכת שלמה תרומות פי" מ"ח הביא דהרי"ם כ' בפנה"ג שרביעית דגים או ציר הוא ג' סלעים, וכ' הוא ע"ו : ולענ"ד שאם אין צ"ל כ"ה סלעים צריבין לפרש ג' סלעים גלילים . ע"ש שכפה"ג כ' בן כדי להשוות שיעורו עם שיעור הירוש', אכן דבריו נפלאים מאד שהרי סהירוש' יצא לנו שרביעית הוא רק כ"ה סלעים גלילים או י"ב וחצי סלעי יהודא אבל ג' סלעי גליל או כ"ה סלעי יהודא לא שמענו , ויותר מסתבר שצ"ל ג' דינרין והחשבון מכוון להירוש' (ודע כי לא מצאתי בהר"ם שם הלשון שבי' המ"ש משמו , ונראה

דחה דברי הריב"ח מטעם שאין המציאות מסכים לזה , כי מדר ומצא שמלא (אורך) קשר הגודל הוא רק מעט יותר מאצבע (גודל) וחצי, - והנה קושיית המבי"ט תקשה גם על רש"י וראב"ן שכתבו דהוא כ' אצבעות (ואם כי דברי רש"י יש ליישב שבי' כבי' עם כ' הדמיון והקירוב , אבל על הראב"ן קשה) , והנראה שכונה הראב"ן לאצבעות סתם , ולא לגודליו , וקצת יש להכריח זאת מהא דברי שא נקט "אצבע הגדולה" ובסוף- ,כ' אצבעות" סתם (והכי דקדק הבי"י יוד"ע סי' רפ"ג), וצר לי שאין הראב"ן ת"י לעיין בו. - ומעתה אומר דמרא סעו"י להרב בח"א כלל י"ט סי' ח' לכוון האמה דכונה הראב"ן לאצבע פשוט (ולא לגודל) , ובעמודי אש או"ה סי' ט' הפס למחלט בלא שום רא"י דכונה הראב"ן לגודליו וכ' על הח"א שדבריו המוהין , ולפי מה שכתבתי אין הדבר כן . אכן הפ"ט כ' ג"כ על אצבעות של הראב"ן שהם גודליו , ואולי מצא מפורש כזאת בראב"ן וכבר אמרתי שאין הספר נתי" . -

ג.

רביע, וכמה הוא עוכלא ? אחד מחמשה ברביע , ב"ב פט"ב, ופירושו רביע הקב (לוג) אכן הרשב"ם גורם אחד מחמשה ברובע, ע"ע.

רביעית . נזכר כ"פ בסו"ג , ובסתם פירושו רביעית לוג (ינו) מדברי , וכן אמרו בירוש' שבת רפי"ח ד' כוסות שאמרו ישנו רביעית... באימלקי, רצ"ל מדה אימלקית שהיא מדברית כמו דאיתא במתניתן כלום פי"ז מ"א. - ובנמרא , פסחים קט"א אר"ח רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחושב אצבע , דהיינו 10.8 אצבעות מעוקבים. - ובגודל כמבואר שם בסוגי"י, ובפחד יצחק כ' שהוא ששה אצבעות ותרי חומשא, ואין ספק שהי' כתוב י' והמ"ל מעה וקרא ו' ופשט ששה, וכן היה כתוב וד' והוא קרא ובי' ופשט והרי וכי צ"ל עשר אצבעות וארבע חומשא.

ולדעת הגאונים ורש"י משקל רביעית מן המים כ"ה זוז , ולדעת הרמב"ם י"ז וחצי זוז (בקירוב) או כ"ז כספים הנקראים דרמי מצרים , עכ"ז ע' לוג ולישראל. ועל מה שאמרו, שבת לא, ב רביעית דם נהתי לכם , וסיטה ה"א אדם שאין בו אלא רביעית אחת [דם] כ' הערוך ע' רביעית שדם הצלול שכלב האדם כ"ה כספים שהיא רביעית לוג ע"ש , ואי נימא שכונתו לכספים של הרמב"ם (= דרמי מצרים) יהיו דבריו ודברי הרמב"ם קרובים זל"ז, ואם כונתו לדינרין, ע"ע כסף , יהי' דעתו כדעת הגאונים ורש"י . אכן התוס', סימה שם כתבו בשם ר"ח שרביעית דם הוא כ"ה סלעים, וכ"ה בדפוסים אחרים של הערוך, עעה"ש, והוא מאה זוז , שיעור גדול מאד. ובגליון הש"ס הביא בשם ברית שלום , שכונתו לסלעי גליל שהם ג' זוז

(ינו) וז"ל הרשב"ם כ"ב פט"ב סוף העמוד כל רובע רובע הקב וכל רביעית שבנמרא רביעית הלוג , ורש"י עירובין סט"ב ד"ה רובע רביעית כ' רובע לוג היינו שמפרש דרביעית הנ"ל הוא רובע הקב (עיין ע' רביע וע' קפיוה) ועיין תוס' שם ד"ה ועמוד על רביעית שכתבו הטועים מאן המפרשי הכי , ולא אדע אם לא היו לפנייהם דברי רש"י הללו , או שמפני הכבוד לא זכרו את שמו, אכן בחירושי הריב"א, כתב שכן פירש רש"י, והוא דחה את דבריו, כמו שדחת התוס' ע"ש. -

($\frac{1}{16}$) , משקל קטן מאד , עכנ"ל דושיעורה שב על האמור בנמרא הוא ריבעא דריבעא, ומפרש דהריבעא דריבעא הוא שקל , אבל הלימרא היא מ"ו שקלים ל"ב זוז, כדעת הרמב"ם. —

רבעת, רבעתים. מעשה שעמדו קנים בדינרי זהב ארשב"ג... לא אלן עד שיהיו בדינרין ... ועמדו קנים ברבעתים כריתות סופיא ב"ב קס"א וש"ג. וכי הערוך ע' רבע : רבעתים היינו חצי דינר כסף, ולא משום הכי קרי רבעתים דלהוי רביעי אלא שבלשון הכרייתא ובלשונן קירין לחצי דינר רבעתים (נראה שסובר שרבעתים הוא ל"י על משקל הרבים)... פ"א ב' רבעים של סלע (רצ"ל שרבעתים הוא הרבים מן רבע רובע , ע"ע, וסתם רבים הוא שנים) שהוא ב' דינר כמו שנשבע. ומשמע שמפרש קנים ב' קנים, וא"כ יהי הקן האחד לפי פירוש הראשון רבע דינר ולפי פ"א השני רבע סלע דהיינו דינר שלם. והרשב"ם והרמ"ם והשמ"ק ב"ב שם והה"י יומא נה"ב סכרי שקנים פירושו כל קן וקן ורבעתים פירושו רבע דינר (וע"ש ש"ג במלת רבעתים). ורש"י כריתות שם כ' ב' קנים בשני רביעות דינר וכו"כ להלן י"ב. — והיינו קן ברביעת דינר, וכו"כ להלן מ"א ד"ה רובע לקינו שהקן רובע דינר. — ומפרש רבעת ורובע רבעי דינר]. ל"א רבעתים לשון חצי, ולא פירש איזה חצי רגו. וביומא נה"ב כ' ד' זוזי דמי חמאת וזווי פשימי קאמר... שיש ח' מהן בוזו צורי (והוי ד' זוזי חצי זוז צורי) והן דמי פרידה אחת דהנן עמדו קנים בו כיום „ברבעתים“ , „והרובע“ הוא „חצי דינר צורי“ — רגו) , נראה שסובר שרבעת ורובע הוא „חצי“ דינר (היינו כלישנא קמא שלו בכריתות) רק שסובר דרבעתים הוא ל"ד והוא ב' רבעיות (דהיינו דינר שלם) לקן שלם (כ' פרידות) . אכן להמהרש"א כונה אחרת בדברי רש"י ןלפני התוס' שם היתה כפה"ג גרסא אחרת בדברי רש"י , וז"ל: פ"י רש"י משום דאמר ... ועמדו קנים כ"ב ברבעתים וד' זוזי הם דמי חמאת משמע כהוך פירושו דבעי למיטר דשני הפרדים עמדו „ברובע שלם“ שזהו דינר צורי — והלשון „ברובע שלם“ קשה ועיין מהרש"א שנדחק בזה רגו) ולולא מסהפניא היתיה אומר שצ"ל ברובע סלע וכפ"י השני של הערוך רגו)]. וברה"ש

לא

רגו) ואולי לשמחו המשקל הלימרא והלוג ($\frac{1}{4}$ קב) חד הוא ע"ע לוג ונקראת הלימרא ריבעא לפי שמשקלה כמשקל רביעי הקב. רגו) ועיין בע' עוכלא ובהערה ריב מה שכתבתי בעין זה לפירש דבריו בסוטה ה' א על א' משכנה שבשמינית . רגו) בהל' תפילין לא זכר הא דאב"ו ולא אדע למה? — ואולי גרס שם ואפילו רד"ר ומפרש דרד"ר לאו דוקא ואפילו כ"ש. עיין ד"ס שם. — רגו) ואפילו נימא שכונתו לחצי דינר והיינו כלישנא קמא של הערוך אבל מה שכ' רש"י כלישנא קמא ב' רביעות דינר והוי שאינו כלשון השני של הערוך, שכ' ב' רבעים לסלע. ובעה"ש כ': פירושי הערוך איתא ברש"י לכריתות... ובמח"כ סלע בדינר נתחלק לוי רגו) ובתו"כ כ': פ"י רש"י ד' זוזי היינו חצי סלע צורי הקן והפרידה הוה ב' דינרין שהוא רבע סלע צורי דהוי ח' דינרין וכן הוא בדפוס ויולנא תרכב אשר לפני) , והדברים המזוהים מאד ולא ראיתי מי שהעיר עליהן ע"כ אם אין טהר"ם בדבריהם נצרך לאמר שלא היה לפנינו בדברי רש"י , וזווי פשימי קאמר וזוי סריגה שיש ח' מהן בוזו צורי" וכן הסיפא „חצי דינר צורי שהוא ד' זוזי מדינה“ — ומפרש שהד' זוזי הם זוזי גלילי שהם ה' כסלע יהודא שהוא צורי ע"ע. אבל אמר שמהר"ם הוא וצ"ל דינר במקום רגו) . רגו) ובז"י להגדה של פסח הביא שבספר מ"א הגי' בתוס' „רובע שקלי אך לא אדע איך יפרנס דברי התוס' (ורש"י) שסיימו שזהו דינר שלם והרי רובע שקל הוא רק „חצי דינר“ . — רגו) ועיין שם בפסקי תוס' שכתבו חמאת רובע דינר שש עשרה דינרין כסלע — וגם זה טהר"ם כי הסלע ד' דינרין (ועוד מאי קמ"ל) , וצ"ל שש עשרה „רובע“ דינרין (או: דינר) כסלע . ובאו לפרש דהרובע הוה א' מ"ו כסלע ע"ש בתוס' , — או שצ"ל (אחד) משש עשרה כסלע. ועיין מנחות ק"ב תוס' ד"ה ככש . —

כי איזה טעות סופר יש בדבריו).

רבע , רבעא בל"י. ובל"ר רבעו, רבעים. כולן פירושו חלק רביעי ומציינין עפ"ד רביעות הקב (לוג שלם) מהן מדבריות כמו ז' רבעים קמח ועוד חיבת בחלה עירובין פ"ג, ומהן ציפוריות כמו ה' רבעים קמח חיבים בחלה חלה פ"ב, מ"ז והרבה כיוצא בזה. כמ"ו"ג. והא דאיתא שבת קמ"ב פלגא ריבעא לגילויא פ"י רש"י חצי לוג , וכן הא דאיתא התם וריבעא אפילו לכספים פ"י לוג , והיינו דמפרש ריבעא רביעית הקב. אכן הא דאיתא התם רביעאה לעקרבה פ"י רביעית לוג , וזה מוכרח שם , אלא שהוא גורם רביעאה . —

ובשבת קמ"א איתא וכמה שיעורו. (של עור להוצאת שבת) כדי לצור בו משקלה קמנה וכמה (שיעור המשקלה) אמר אב"י ריבעא דריבעא דפומבדיתא, וכן בב"ם קה"ב איתא וכמה (יהא במשא המטפחת) שיהא אסור להניח על הראש) אמר אב"י רבעא דרבעא דפומבדיתא , וכ' רש"י שבת שם ריבעא דריבעא רובע לימרא, וכן בב"ם שם רבעא דרבעא רביע לימרא. ולא אדע אם כונתו „דריבעא דריבעא“ הוא רובע לימרא , והוא שהלימרא נקראת ריבעא רגו) או שמלת ריבעא (דפומבדיתא) לחוד קמפרש שהיא רובע הלימרא רגו) והה"י „ריבעא דריבעא“ ($\frac{1}{16}$) א' מ"ו בלימרא , וקצת ראוי לפירוש האחרון שכן גם המאירי שבת שם כ' ריבעא דפומבדיתא רובע הלימרא. והנה רש"י לא פירש כמה שיעורה. והרמב"ם הל' שבת פ"ח הי"ד רגו) כ' כדי לצור משקלה קמנה שמשקלה שקל , ולא ראיתי מי שפירש בדבריו ואם נימא שכונתו בשקל לשקל הקרש , הנה יהי משקל השלם מ"ו שקל , או ס"ד זוז (קלים) ולא נדע איזה משקל הוא. — אך אפשר שבשקל כונתו לשקל תלמודי ב' זוז , והמשקל השלם (2×16) ל"ב זוז הוא לימרא , והיתה הלימרא דפומבדיתא קלה מעט ממהם לימרא שהיא לדעתו ל"ה זוז בקירוב.

ובמאירי שם אחרי האמור ריבעא דפומבדיתא רובע הלימרא , סיים ושיעורה בשקל . וקשה לאמר דכונתו דרובע הלימרא היא רק שקל (והלימרא השלמה — ד' שקלים) דא"כ התי' „הריבעא דריבעא“ ,

עצמות אהלות פ"ו מ"ז, הרובע וחצי רובע כלים פכ"ד מ"ד, קב וחצי קב ורובע כ"ב פמ"ב, לפי גרסה (הרשב"ם) וז"ל הרשב"ם: כל רובע, רובע הקב (היינו לוג) וכ"ה בפ"י ר"י בן מ"צ סופ"ד דשביעית - ב) שם מטבע - בדינר עד רובע, א"א מאי רובע ... רובע שקל (= 1/2 דינר), א"ד דיקא נמי דקתני רובע ולא קתני רביע (ובש"מ בשם הרא"ש גורם ולא קתני רבעו) ב"מ נב, ב. והוא המרפיע, ע"ע, דכן איתא דין זה בספרי דברים פ"ט רצה בזה"ל: ולא בדינר פחות מטרפיעיקא. - והתוס' מנחות ק"ב ד"ה כבש בסופו, סברי מתחלה ע"פ הגמרא דב"מ הנ"ל דסתם רובע הוא רובע שקל, חצי דינר, אך לבסוף כתבו דאדרבה משם ראי' דסתם רובע לא רובע שקל, ופרשו ההיא דרה"ש לא, ב מפריש רובע לקינו רובע דינר. ובשמי"ק ב"מ שם כ' בשם הרא"ש דרובע (סתם) הוא שם מטבע ידועה (השוה רביע דינר) דכן בפ"י מחוסרי כפרה אמרינן צריך שיפריש רובע ומדקתני סתם רובע ולא קתני רובע דינר שמי"ם דרובע סתם מטבע ידועה היא, וכן שטמע מהא דאמרו ועמדו קנים ברבעתים, - הנה בפ"י המלה רובע (ורבעתים) סובר (כפ"י הראשון של הערוך שהבאתי בע' רבעת) שאין פירושו רביע (איזה שיהי') אלא שכך שם המטבע ההיא, ובשיעורו סובר שהוא רביע דינר כהתוס' הנ"ל וכפ"א בערוך. ולפי פירוש אחד בערוך הוא רובע סלע דהיינו דינר שלם, ולפני התוס' דמנחות הנ"ל ה"י כתוב גם בדברי רש"י רה"ש לא, ב שהוא רובע סלע נח"י אבל לפנינו איתא ברש"י רובע שקל, כמו שהעיר ע"ז בגליון הש"ס שם, דהיינו חצי דינר, וע"ע רבעה.

רוז פפא. ר"פ ב"ש תיקן כיילא בת הלתא קפיוי ... וקרי לה רוז פפא כ"ב צ, א וכ' הרשב"ם לשון מדה היא באותה מלכות. רצ"ל שבאותו מלכות קורין למדה - רוז, ויהי רוז פפא מדה שתקן ר"פ. וכ"כ בפ"י רגמ"ג הובא בערוך ע' רוז, שלמדה היו קורין בלשונם רוז, (וע"ש עוד פיר' אחרים בזה) והתוס' יבמות עמ"ב ד"ה דנגר גרסי דין פפא והכל חד כי גם דין פירושו בלי"ע מדה עעה"ש. ושיעור המדה תלוי בשיעור הקפיוא, ע"ע.

רוחב הסימ. ע"ע סימ.

ריבעא. ע"ע רבע.

ריטל. על הא דאמרו כתובה פ"ח מ"ח ונותן לה חצי קב קמניות ... וקב גרוגרות או סנה דבלה איהא בירוש' שם א"ר מנא מנה וארבע (כ"ה) בדפוס זימאמיר אשר לפניו ריטלין. ופ"י הק"ע שהן ארבע משקלות קמנות שצריך להוסיף קלבון עכ"ל. ולא

לא, ב על צריך שיפריש רובע לקינו כ' רש"י שהקן הוא "רובע שקל", דהיינו חצי דינר, והוא דלא כפירושו בכריתות ודלא כפירושו ביומא. ואולי באמת צ"ל "רובע סלע" כמו שהובא בתוס' מנחת ע"ע רובע, [וכלשון התוס' יומא ע"פ הגהתי הנ"ל] ובפ"י רגמ"ג לכריתות איתא קורין לחצי דינר ריבוע, וב"ב - חצי קרי ריבעתן, וכפ"ה נשתבשו הדברים מעט בדפוס. וע"ע רובע. - **רניא.** עין יפה בסלע (ד' זוז) עין רעה בשקל (ב' זוז), בינונית ברניא ... וכמה (היא הרניא) תלתא זוזין בכורות יא, א ועיין שם טעם השם, בגמרא ורש"י ובערוך ומוה"ע ועה"ש. וכ' החצ"ט שהוא סלע סורי שהי' 3/4 סלע צורי, וע"ע איסתרא סרסיא.

רגע. מל"ע ופירושה זמן מועט, וכן איתא ברכות ד, א רגע כמימרא, ובירוש' ריש ברכות ובתוספתא שם איתא כמה היא רגע רה"א כדי לאמרו, ורבנן אמרו הרגע כהרף עין, עוד אמרו שם הרגע א' מכ"ד לעה, ואחרי שהעת היא א' מכ"ד לעונה ע"ע נמצא שהרגע היא $(1/24 \times 1/24) = 1/576$ לעונה וכן יסד ראה"ק בפש"ק: הרגע כעונות כל היום, שהם 576, ע"ע. עוד אמרו בבבלי שם, וכמה רגע א' מה' רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, ובירוש' איתא דהני שמואל א' מה' רבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה, ובד"ס הביא עוד גרסא א' מה' אלפים והת"פ לשעה, ועיין בינה לעתים לרמז"ק דף 6 שהרב הג' ראמ"ל קיים גרס' זו, ע"פ הנחתו שמיל הוא רק 1960 אמות, או פסיעות, וכי בשעה מהלך ג' מיל או 5880 פסיעות, ובקרא ישע"י כ-כו כתוב אפשרה בה אציתנה יחד דהיינו שזעמו כשיעור פסיעה שהיא $1/5880$ שעה ע"ש, ואם כי הדבר מושכל ומחודד אבל בע' מיל כהכתי שקשה לומר שהמיל הוא רק 1960 אמות, - והמסתבר הוא גרסת ר"ת בס' הישר סי' תצג שגורם א' מרבוא ושלושת אלפים ושמונה מאות ועשרים וארבעה בשעה $1/19624$ כי כן איתא בירוש' ובתוספתא שם, העונה א' מכ"ד לשעה, העת א' מכ"ד לעונה הרגע א' מכ"ד לעה. ועתה צא וחשוב $(1/24 \times 1/24 \times 1/24)$ עונה $1/24 \times 1/24$ שעה, ועולה לרגע $1/19624$ שעה, ועיין בהג' הג' בח"ס לברכות שהעיר ע"ז נח"י. ובעשרה מאטרות, מאמר העתים סי' ה' בנה את סורו ע"ח ה' רבוא וגי אלפים וח' מאות ופ"ח. וכ' שם סי' ו' אף דיש בתוספתא ריש ברכות חלוקה אחרת, אנן אנמרא דידן קא סמכינן, ולא ידע מדברי ספר הישר, (כי לא נדפס עוד בימיו) שגורם גם בתלמודן כבירושלמי. - **רובע.** פירושו חלק רביעי, והוא על שני פנים: א) שם מדה, רובע הקב (= לוג) כמו רובע

(נח) לדעת ר"ת עכ"ה לא פליג תני שמואל על התוספתא (ועל האמור שם בירושלמי לפני זה) וזוה תסולק קושיית הרב הגיון אר"י (בפירושו לתוספתא הנ"ל) על החשק שלמה, ע"ש בפנים. - רנח' ואולי היתה כן גם הגרס' לפני דרה"ש (רק שחלו בהם ידים שלא הכינו כונתם) וכצ"ל בדבריהם שם: פ"י בקונטרס רובע, הסלע" דהיינו חצי דינר, לפירושה" - וזוה אתא שס"ר ראימם מיומא סד' זוזי פשיטי, חצי דינר לחמאת, פירדה אחת, עיין חרושי הרש"ש מה שתמה ע"ז. - ודע שלפי מה שפרשו במנחות שם שר' זוזי הם רמי קן (ועיין הגהות הרש"ל בגליון תוס' ב"ב קס"ב ד"ה רבעתים), כלאו הכי לא קשה קושיית הרב (והתוס' יומא של מחרים מרוס"ב הם ולא סתם תוס' כנודע). -

ובכבלי בעירובין באותה סוגי ובהלי עירובין להרמב"ם פ"א ועיין הערה קנז) וע"ע ליטרא .

רים . עסק המלך בראשית יד-יו וכן שער הסוסים ירמיהו לא-לאם סתורגם בית ריסא (דמלכא) . והוא מקום מיגבל להתחרות הסוסים הנקרא גם איצטריא, ע"ע. ונקרא כל אורך כאורך המקום ההוא: רים . ובמשנה יומא פ"ו מ"ד איהא: רים , שבעה ומחצה לכל מיל , וכו"ה ב"מ ל"ג, א, מכילתא משפטים פ"ב, תוספתא ב"מ פ"ב, ירושלמי ב"מ פ"א ה"א [אכן בספרי דברים פ' רכב איתא משבעה במיל, והמגיהים תקנו משבעה ומחצה במיל] . ואחרי שהמיל התלמודי אלפים אמה ע"ע , יהי הרים 266 2/8 אמה . והערוך הובא בתוס' ב"מ שם גורם רום ואומר שהוא רס"ו אמה (ולפ"ו המיל אלפים חסר ה' אמה). ובש"מ"ק ב"מ שם ראיתי דברים קשי ההבנה וא"ס ש"מ"ס נפל (בדבריהם) בדפוס וכי צ"ל : ז' ומחצה במיל פ"י שהמיל הוא ז' רים ומחצה נמצא [חצין] רים חלק אחד טמ"ז במיל והמיל אלפים אמה , עולה [לחצין] הרים קל"ג אמה ותלתא אמה וי"ג רים , - ע"ש בפנים . [ובדבריה רצה למצוא שמה חדשה בדברי הש"מ"ק הללו אבל לא הבנתי דבריו כלל]. ובש"מ"ק ב"ק סוף פ"ק מרובה איתא שר"י ב' שהרים הוא ר"ע אמה [והוא דגום רים], בכ"ו מודה דהמיל הוא דק אלפים אמה, עש"ל ולא אדע לכוון החשבון ז' ומחצה רים לכל מיל .

וראה"ק יסד ביוצרות לפש"ק ששלשים קנים קצב הרים והקנה שש אמות וזרה , נמצא שהרים (6 1/8 x 30) הוא ק"צ אמות, ויהי המיל (7.6 x 190) רק 1426 אמה , ולכן תמה עליו רש"י יומא שם דהא מהספרי ומדברי ראה"ק נופא בסלוק ליום ב' דסוכות נראה דהמיל הוא אלפים אמה, והגאון רא"מ"ל בבניה לעתים דף 6 אחרי ההחליט שהמיל הוא רק 1960 אמות כ' וז"ל ובוה ניחא לי דברי ראה"ק שלפ"ח עולה מיל 1396 אמות (רא) וז"ל כוונתו סך הנ"ל יאלכסונו ע"ד מה שכ' התוס' עירובין נא תוס' ד"ה כזה , שעפ"ח

ולא אדע קלבון זה מאי בעי הכא? - וממעם זה לא נחה דעתי בפ"י החצ"ם שכתבעות קטנות של נחשת הן , כי מאן דכר טבעות קטנות כסתניתן? ובמה"ע הגר"ם א"ר מנא מנה ארבע (בלא ווי העיטוף) רימלין וכו' שהוא מין משקל ולא פ"י שיעורו, ועיין בשה"מ להח"ל שבי שאפשר שהוא ליטרא וסיום שהוא י"ב אונקיות, ואחריו נגדר הח"ק בעה"ש, והיינו סתם ליטרא הנזכרת עפ"ד בתלמוד . ואם כי אמת הדבר שרימל בל"ע הוא ליטרא , אבל הפלא ששניהם לא הרגישו הקושי בזה דאין אפשר שהמנה שהיא עפ"ר שוה אל הליטרא, ע"ע ליטרא והערה קלח , תהי שוה אל ד' ליטרין (רנט) ? ואפילו נימא שכונת מהניתן למנה של רה"ג שהיא מ' סלעים או ק"ס וזו, ע"ע מנה, עדיין אינו רק 1.6 ליטרא, ולאמר שכונתה אל המנה הנזכרת בטלכים שהיתה לדעה התי" ק' שקלים , ד' מאות וזו (עיין הערה קעב), לדעתי דחוק, גם ה' מאות וזו ההם הם בני ה' מעה משא"כ ד' מאות וזו של ד' ליטרין שהם בני ה' מעה. אכן בדה"ד השתוות המדה הפס הדברים כפשטון שמנה דמתניתין ד' ליטרין ק' סלעים [אף שלא מצא דוגמתה , ולו ידע מהתי" הנ"ל ודאי שהי' שמח עליו (רש"י)] , ועיין בעי מנה מה שכתבתי בפ"י דברי ר' מנא . -

אבל מה נעשה עם הרמב"ם שהביא הלי עירובין פ"א ה"א ההיא דקב נגורנות ומנה דבלה וסיום הי"ב: ומנה האמורה בכ"מ מאה דינר, הרי דחושבה מאה ולא ד' מאות , ולא ק"ס דינר . - אכן דברי ר' מנא הללו נשנו בירוש' פאה פ"ח ה"ד ושב הגר"ם אר"ם , הנ"א ד' ליטרין , ולדעתי היא הגר"ם הנכונה (ולא כהפ"מ שהגיה כאן ע"פ הגר"ם דכתובת "מנה" במקום תנא רס) וכונה ר"מ שחצי קב הנזכר ברישא דמתניתין הוא ד' ליטרין (ומהחצי קב, נדע את הקב השלם שהוא ח' ליטרין). ולדעתי מכאן למד הרמב"ם שמשקל הליטרא (מים) כמשקל חצי לוג מדברי (מים) , אחרי כי בפאה וכתובות הנ"ל מיירי לדעתו במדות מדבריות (עיי' ירוש' פאה שם

רנט) ודע כי גם הפ"ם כ' שרימל וליטרא חד הוא , וכדה"ד השתוות המדה הקשה עליו כקושיתי על החכמים הנ"ל (וע"ש שהוכיח הא דמנה וליטרא חד הוא בירוש' פ"ו דתרומות ולפי מה שכתבתי בעי' ליטרא אין ראוי' מהתם , אבל ראיתי שם ושם, כמדומה , אלימות הן) . ולדעתי הפ"ם נזרר מזה וכ' : מנה האסורה במתניתין הוא משקל ד' ליטרין שהי' ב"מ גם ורצ"ל בזמן ר' מנא וחבריו (ואולי צ"ל בזמנו) ולא סתם מנה , וכאמת היו רימלון שונים במקומות וסנים שונים , וע"ע שקל שהבאתי בשם הפ"ו רימל בן 6480 ג"ש, אשר לדעת רוב הגאונים שהדינר הוא צ"ו ג"ש יהי' הרימל ההוא רק (6480/67,6) דינר (משא"כ הליטרא תלמודית השוה אל המנה שהיתה מאה דינר) ועיין תשב"ץ ח"א ענין קמא-שב' שאין ליטרא רימל ולא חצי רימל משמע שהרימל שלו הי' גדול מהליטרא שלו הרבה, ועיין מ"ש שביעית פ"א וחוה"ש . רנט) בהשתוות המדה שב' מנה דהבא (דמאה ודכתובות) כמפורש רש"י כפול ג"כ וליטרא כדושיהא אפטר להשוות הקב עם המנה דבילה ולפרש המנה דבילה של ארבעה ליטרין והיינו מאה סלעים והסלעים היון כפולים והיון ממילא שני מאות והיון ד' ליטרות ע"כ משתוים הקב ... עם המנה ... עכ"ל אות באות ודבריו קשי ההבנה , עכ"פ נראה שכונתו שהמנה כפולה היינו נ' סלעים וכל סלע כפול והוה המנה מאה סלעים פשוטים והליטרא ג"כ כפולה וד' ליטרין כפולות היון ח' ליטרין פשוטות , והוה הקב שפיר ד' ליטרין כפולות , והוה תמוה ונהי' שבד' ליטרין כפולות הוה ח' מאות וזו ושוה לשיעור הקב לדעתו, אבל המנה אפילו היא כפולה וסלעותי' כפולים לא הוה עדיין רק ח' וזו , - גם לא אדע אי' מצא סלע כפול? - ועיין כבורות ה' תוס' ד"ה ומנה של קדש וספר הישר לד"ת ס"ו תלב שרק המנה כפול הי' ולא אדע אף מה מקרא - וואולי כוונתו דלרש"י סלע יהודא כפול כפול עזרי אבל כ"ו דחוק , וע"ע ליטרא שגם לליטרא כפולה אין מקור נאמן כל כך . - - - רס) ז"ל הפ"ם אר"ם מנה ד' ליטרין כפול וכ"ה בכתובות עכ"ל , והבין בדה"ד שכונתו להגיה ליטרין במקום רימלון , וכ' ושנה ושלש שדברי הפ"ם תמוהים ומפולאים . ולא ראה דברי הפ"ם בכתובות ששם כ' בעצמו של ליטרא ורימל חד הוא , ולמה לו להגיה ליטרין במקום רימלון ? וע"כ שכונת הפ"ם בהגהתו כמו שכתבתי. - - - (רא) לא אדע לכוון חשבון הרב, דאם חושב קנה של ראה"ק 6 1/8 אמה (כמו שמפורש בדברי ראה"ק) הלא עולה 1426 אמות, ואם נמשך אהרי הבהרש"א גחושבו רק שש אמות ע"ע קנה, א"כ אינו אלא 1360 , ומעתה יתקלקו גם יתר חשבוניו . -

מעלות כל יתר המינים שנחשבו התם בכמותם הוא. -
 וגם שיעור ערשה דמשנה ח, הוא ג"כ בכמותה לענין
 מומתת שרץ עיין רב שפן. או נדע שקוטר הרמון היא
 גדול מן 2.43 גודל רסא' אך אם כונתה אל איכותם
 (כי איכות הרמון גדול מאיכות הביצה) או לא נרויח
 מזה כלום, דהביצה סגלגלה ויש לה שני קוטרים גדול
 וקטן, ושיעור שניהם נעלם ממנו, גם לא נדע אם
 קוטר הרמון גדול מקוטר הגדול של הביצה או מקוטר
 הקטן שלה. -

ובדה"ר ע' רמון כ': דע דשיעור רמון לא
 ידענו... רק משבת ק"ב הוכחנו דשיעורו יותר מבי'
 זיתים שהרי בעי חוקי' נקב כמוציא זית וסתמו וחור
 ונקב כמוציא זית וסתמו עד שהשלימו למוציא רמון,
 הרי דרמון בינוני שיעורו יותר מבי' זיתים, וקדמו
 בדוכחה זו בחוה"ש (טובא בצצה"ח יוד"ע סי' קעה,
 שמוכר הרב שם להגן. - והשר"ט מ"ת ח"ג סי' ק"ג
 שמוכר שם לא נתיי, אבל שניהם לא בארו היטב איך
 מוכח זה מהתם, ועיין הפ"ש בועז אות ד' שהוא רצה
 מתחלה להוכיח מהתם איפכא, והוא שהרמון הוא רק
 כבי' זיתים רסב), ונראה שכונתם אל מה שבי' התפ"ש
 אח"כ דמטה שאמרו בי' פעמים נקב כזית ואח"כ אמרו
 עד שהשלימו למוציא רמון משמע דנקבת בי"פ כמוציא
 זית עדיין ליכא כמוציא רמון, ושם"ט דקוטר הרמון
 גדול מבי' קוטרי זית עש"ל, אבל אנכי לא אראה
 שום הוכחה לזה דאפי' נימא דהוא רק כבי' קוטרי זית עדיין
 א"א לרמון לצאת בנקב כבי' זיתים זאי' בארכם, משום
 רחבו של הרמון שהוא כבי' זיתים, משא"כ הנקב שהוא
 רק כרוחב קוטר זית אחד, ומשום הביני

ביני כזה, ושפיר בעינן עוד נקבים
 להשלים הרוחב ולהשלכת הביני ביני,
 ואין לאמר שסברי דהויה אינו כדורי
 אלא משוך, וארכו יתר על רחבו
 והרמון כדורי שארכו כרחבו רסב) וכונת
 התלמוד שנקבו ברחבם זאי' כזה
 דא"ב ודאי שא"א להוכיח מהתם כלום,
 דאפשר דאורך הרמון כאורך הזית, אלא
 שהויה ארכו יותר מפי שנים מרחבו,
 ובעינן יותר מבי' להשלמת הרוחב, ואפילו אורך הזית רק פי
 שנים מרחבו עדיין אפשר שקוטר הרמון רק מעט יותר
 מוית אבל לא שהוא יותר מבי' קוטרי זית.
 ובתפ"ש שם רצה להכריח דרמון גדול מבי' זיתים

מהא

רסא' כי אחרי אשר הקוטר שיה אל 2×2 (עיין הערה קס) יהי כאן הקוטר שיה אל $14.4 \sqrt{2}$ דהוא מעט יותר מן 2.43 -
 רסב) אם אפשר יהי להסכים להס"ד של התפ"ש, יהי לנו מקור טהור למה שהביא הצצה"ח שם בשם כאאומ"ר ג"ע מחיקון המקיה שלו
 שטפח על ספח הוא יותר מעט כמוציא רמון. דהרי אפילו למאן המגדלים שיעור הזית לא יהי' קוטרו (אם הוא כדורי) יותר מן 1.93 גודל
 (עיין הערה קטו הג"ל) ושני קוטרים כאלו היו 3.86 גודל דהיינו פחות מעט מטפח שהוא ד' גודלים, אבל כבר דחה התפ"ש הס"ד
 שלו, ועיין תוס' נדה לט, ד"ה אלמא דלפעמים מוכר הש"ס רק תרי זמני וכונתו ליותר מזה ועיין כתובות פ"א מ"ד היתה כתובתה דמי'ז
 ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, הרי שחושבת רק ג' זמני וכונתה לד' ע"ש בפנים. ובחידושי הר"ש לספר
 נתיבות עולם הובא כמה דוגמאות לזה, ואין הספר ח"י כעת, ועיין צצה"ח שם שנמתייע מלשון, "עד" שהשלימו שלטפיו אתא והביא
 רא'י מהא דאיתא עירובין כד פרק אמה וגדרה, ופרק אמה וגדרה, ער"ש שהשלים יותר מעשרה, והיא רא'י אלימתא. - (רסג) והרב
 בדה"ר סיים אלא דלא ידעינן לשער עיגול של רמון דלא ידעינן עביו והתפ"ש, שלא ידעינן התפ"ש, של מוציא (ז) וית ע"כ משמע
 שמוכר דהויה כדור אורך, ולפי' ודאי קשה על הוכחתו כמבואר בפנים (גם לפ"ז יהיו בי' קוטרים לזית ולא נדע באיזה נשער), ואין לאמר
 שכוונתו שלא ידע קוטר הזית אף שהוא כדורי, דהרי זיל קראו כי רב הוא עיין הערה רסב. -

(י"ז)

שעפ"ח הגם שעדיף תרי חומשי עולה קרוב לאלפים
 נכי ארבעים עכ"ל. והנה בעיקר הרבר קדמו בנצח
 ישראל יומא שם, ונחשבון הרב בני' מכוון כי הוא
 חושב 1425 אמה לשבעה ומחצה רים, והן ואלכסונו
 היון $1425 \times \frac{7}{5} = 1995$ אמות, שיה לחשבון הערוך.
 משא"כ ח' הרב שלדברי עצמו הוא רק בקירוב, ולפי
 מה שכתבתי בהערה רסא הוא עוד מומעהן. אלא שלי
 אין תירוץ מתקבל על הלב דנהי דהיכא דתנא
 שיעור אצל שבת ועירובין אפשר לאמר שהכונה אל
 השיעור ואלכסונו כדעת ר"ת, אבל היכא דלא מיירי
 משבת ועירובין קשה שיאמרו רים ויכוונו לו ואלכסונו,
 ולעיל הרי הראינו שגם במקומות אחרים חושבים את
 המיל רק שבעה ומחצה רים, (ולמה נחשוב את
 הריסין הן ואלכסונו, ואת המיל אותו לבד, בלא
 אלכסון?) - אבל כבר הוכרתי באיזה ערכין שמשווחות
 ראה"ק היו $\frac{7}{5}$ מהמשיחות המדבריות, ושפיר עולה
 הרים של ראה"ק $(\frac{7}{5} \times 190) = 266$ רס"ו אמה כדעת
 הערוך. -

והרד"ק ירמיהו שם כ' שהרים, "שבעים" קנה
 בני שש אמות ושליש (=זורת) ועולה $\frac{1}{3} \times 443$ אמה,
 והוא שיעור גדול מאד לרים התרגומי וההלמודי, אשר
 כפה"נ רק אותו קא מפרש. ונאפילו נימא דכוונתו אל
 הרים היוני, גם היא לא ה"י רק $\frac{2}{3} \times 416$ אמה כמבואר
 בסחה"מ ואולי מ"ם הוא וצ"ל, "שליש" קנים - וכי
 דבריו לקוחים מדברי ראה"ק שזכרתי לעיל, ובעין רא'י
 לדבר מה שח"שב את הקנה שש אמות ושליש (=זורת)
 אשר כנראה לקח זה מדברי ראה"ק, כי לא מצאתי
 מוזכר זה אצל אחרים. -

רמון. כל כלי בע"ב שיעורן ברמונים (אם נקבו
 כמוציא רמון טהורים, רב) כלים רפי"ז, ושם
 מ"ה איתא: הרמון שאמרו (דבלי שנקב כמוציא רמון
 טהור, רב) לא קמן ולא גדול אלא בינוני. והנה
 מכירים אנו את הרמונים שהם כדורים, ולו ידענו
 כמות הרמון הבינוני נקל ה' לנו לטצא את קוטרו
 (עיין הערה קטו) אבל לא מצינו כמותו מפורש בשום
 מקום. ובמשנה אחרונה כ' לפום סדרא דמשניות הללו
 (הו"ח) משמע דכולהו מלמעלה למטה קא חשיב,
 שהביצה גדולה מהגרוגרת והגרוגרת סן הזית והזית
 מן השעורה... ומשמע דרמון גדול מביצה. - ואם
 כונתו דכמות הרמון הוא גדול מכמות הביצה דהיינו
 מן ג' אצבעות מעוקבות, ע"ע, ונהכי מטתבר, דהרי

גבהה ורחבה ד' אצבעות פחות רבע, וא"כ אם ה"י הרמון כשיעור זה היתה מחזיקתה, ע"ש בפנים ולדעתו כונת המשנה „לגוף הרובע“ שה"י לשטת רש"י רחבו 4,866 כאמור לעיל. אלא שלסכרת הרב הגאון בצ"צ דבעינן שימטן הרמון כולו בתוך הכלי ממילא נדחית הרא"י אפילו אם מיירי מתניתין בגוף הרובע שאפשר דהרמון קטן הרבה מן 4,866 ואפילו מן ד' אצבעות פחות רבע, (שרצה להוכיח הגאון בצ"צ) אך גדול מן 2,433 אלא לפי שאינו נמסן בתוך הרובע שגובהו רק 2,433 (עכ"ז הערה קמו הנ"ל) לכן לא נקרא מקבל רמונים. [ולא עוד אלא שיש לנו, לפי סברת הרב הגאון בצ"צ, דא"י שאינו גדול רק מעט יותר מן אצבעות, דהרי ממשנתנו נראה שחצי קב נקרא מקבל רמונים, אף שגובהו אפילו לשטת רש"י הוא רק 3,066 ועוד מעט פחות מזה, כמבואר בהערה הנ"ל] אלא שלא ארע מני"ל להגבצ"צ שבעינן שימטן הרמון כולו, וכבר אמרתי דלא להכריח באתי אלא למיתש— וכשהרציתי הדברים לפני ידי"ן ח"ג המ"פ חנו"י המציא לי את הספר היקר גלות עליית להרב רד"ל הוא ניהו החכם מוועטקיא שוכר הגאון בצ"צ, וראיתי שם בפ"ד ס"י כ"א שבאמת גם הוא הוכיח שרמון גדול מטפח מרובע (במו שסבר המרי"ל, ולא מקוונים כמו שסבר הגבצ"צ), וע"ד דברי הגאון בצ"צ כ"י שאין סברא לומר שגבצ"צ שימטן הרמון כולו בתוך הכלי— והנה אם סכח סברא הוא בא, אולי נקבלנה, אלא שהרב רצה להכריח זאת ממתניתין דמשמע שחצי קב מקבל רמון אף שגובה הרמון הוא טפח, ולא נמסן כולו בחצי קב שגובהו פחות מזה, עש"ל, ולדעתי אינו הכרח רק ע"פ הנחתו שהרמון הוא גדול מטפח, והרי על זה אנו דנים (סג"ו) ואנכי לא כתבתי כזאת לעיל, רק לשטת הגבצ"צ, דלשטתו הוא, ודאי קשה עליו, אבל להחליט מזה דבר לדעתי אי אפשר. וצר לי שאין הגלות עליית עוד לפני לדקדק בו.

אלא שבאמת אין לנו כל תועלת בהוכחת אלו, דמה בצע לנו אם נדע נבולו הקטן, רצ"ל שהוא איננו קטן מזה או מזה, אחרי שלגבולו הגדול בעיני רצ"ל שזדע שאינו גדול מזה ומה, ועד כמה נחש ונחלו— ולמצוא את זאת לא יכבד עלינו כלל, דבראוהנו שחצי קב שרחבו לא יותר מן 6,131 גודל (עיין הערה קמו הנ"ל) נחשב למקבל רמונים שם"ם דאין הרמון גדול מזה, ועיין ג"ע שם שגם הוא כ"י מטעם זה שיש להצריך בנקב כמוציא דמון שיהי בקופרו מעט יותר משש אצבעות, ודי בזה, ע"ש.

ל

שבוע, שבוע, שת"ז (א) להיקף מספר ו' ימים (יהיו איזה שיהיו) כמו מלא שבוע זאת

בדאסית

סג"ו) ולא עוד אלא שיש לכאורה רא"י איפכא דהרי אמרו שם מ"ד נמסו (ושנתך קצת מגובה הדופן סביב שפתו בשוה) שיעורו כמה שהן (עדיין) שם כלי עליהן... ונשארו בטומאתן, תפ"ש) משמע דלכתחלה בעינן שיעור לגובה הכלי, ואולי כדי שימטן כולו בתוך הכלי (ולא כמו ש"י הרב מסבא דנפשי' שמעלעך נקרא מקבל פרי אע"פ שדופנותיו נמוכים מגובה הפרי), אבל גם זה אינו מוכח, ובפרט שיש פירושים אחרים למתניתין. —

מהא דאמרו שהרובע אינו יכול לקבל רמונים (דהיינו ג' רמונים ע"ש בפנים) והרי הרובע (= הלוג) מחזיק ו' ביצים וז"ל הוא פחות מעט מחצי ביצה, ואי נימא דשיעור רמון הוא רק כ"י זיתים דהיינו לכל היותר כגודל ביצה איך כלי שמחזיק ו' ביצים לא יחזיק ג' רמונים שהם כשיעור ג' ביצים, ע"ש, ובמחכ"ת הכמות באיכות נתחלף לו דבאמרנו אשר הרובע מחזיק ו' ביצים היינו רק כמה של ו' ביצים אבל גופי הביצים ודאי שלא יכנסו ו' מהם לתוך הרובע (ואם כי חנ"א רצה לחדש מקרוב כי באמת מדידת המדות הוא בסדור גוף הביצים עיין הערה כח, אבל הרב בתפ"ש ודאי שאינו סובר כן, ואין זכר לזה בספרו), מסא"כ בהחזקה הרמונים שבעינן שיכנסו גוף הרמונים כמו שהם. הן אמת שכעין זה כ' גם בהון עשיר וז"ל: ושאר כל הכלים שאינם יכולים לקבל רמונים כגון הרובע אע"ג דשיעורו הוא לוג דהם ששה ביצים (ואולי התפ"ש נמשך אחרי דברי הרב הנ"ל) אבל דברי הרב אפשר ליישב דמסתבר לו דבמקום שנכנסו בו כמות ו' ביצים נכנס איכות רמון או שני רמונים (וסובר שאין הרמון גדול כ"כ) אבל דברי התפ"ש א"א ליישב כן דאם כך היתה כוונתו ודאי שאין מקום להוכחתו אלא שאע"פ שאין הוכחה ורא"י למיחש ודאי מיבעי לן.

ואנכי עוד טרם ראיתי דברי התפ"ש (הנדפסים רק במשניות החדשים דפוס ראם), אמרתי כי ע"פ משנה זו"ל למיחש [עכ"פ לשיטת רש"י שסובר דהמדות שלהם היו כהבניה ים של שלמה, ע"ע איפה. וע"פ מאן דסברי דבמקבלת רמון אחד בעינן בכמוציא רמון עיין מפרשים במתניתין דכלים שם] לשיעור גדול משני קוטרי זיתים (שאיננו אפילו להמגדילים שיעורו רק 8.86 גודל, ע"ע הערה רסב) דהרי רוחב הרובע הוא לדעת רש"י 4,866 גודל (ע' הערה קמו) ובכ"ז נחשב במתניתין לאינו מקבל רמון ושם"ם דקוטר הרמון עוד יותר מזה. — וראיתי בצ"צ שם שחכם אחד מוועטקיא הוכיח גם הוא ממשנה דכלים הנ"ל דרמון הוא גדול מטע"ם, והגאון בצ"צ סבר דהוכחתו מהקוונים הקטנים דמתניתין ודחה, והגאון מהרי"ל שם סבר דהוכחתו מרובע שא"י לקבל רמונים (הדברים נאמרו שם בקצור כמשיב לשואל שידע מה ששאל) והגאון בצ"צ שכפה"ג מפרש מתניתין „הרובע“— כלי שנכנס בו כמה שאפשר לכנס ברובע, האריך לדחות ראיתו וכ' דא"א שיכנס הרמון וימסן כולו תוך כלי בין שהכלי מרובע או עגול בצלוחית שלנו אא"כ ריחבו טפח וגבהו טפח, וא"כ כלי מרובע כזה יחזיק מ"ד אצבעות ועגול יחזיק ג' אצבעות ושני שביעיות... וכ"ז הוא יותר הרבה מרובע שהוא מג' אצבעות [וחומש]... אלא שמוה דמות רא"י שעכ"פ אין הרמון פחות מטע"ם עגול... כי צלוחית עגולה המחזיק רובע יוכל להיות